

SEAL-methode in de opleiding Toegepaste Gerontologie

Binnen de opleiding Toegepaste Gerontologie van Fontys Hogescholen werken studenten vanaf de eerste studiedag aan realistische projecten in de beroepspraktijk. De opleiding hanteert hiervoor de SEAL-methode (Social Engaged Action Learning), die er vanuit gaat dat studenten leren door samen te werken en dat realistische projecten zorgen voor intrinsieke motivatie onder studenten. In dit artikel beschrijven de auteurs de ervaringen met deze methodiek.

Mensen worden gemiddeld steeds ouder. Samenlevingen zijn hier onvoldoende op ingericht. Oudere mensen hebben vragen op het gebied van welzijn, vrijetijdsbesteding, zorg, mobiliteit en verkeer, wonen, bankzaken, zorg voor (klein-)kinderen, enzovoorts. Niet alleen oudere mensen hebben vragen, ook overheden, organisaties en bedrijven worstelen met vragen over de alsmaar toenemende zorgkosten die horen bij een 'oudere' samenleving, over de toegankelijkheid van steden voor ouderen en over hoe we de capaciteit die gepensioneerden ten volle kunnen benutten, zodat de samenleving de vruchten van de vergrijzing kan plukken. Gerontologie is de wetenschapsdiscipline die het proces van biologische, psychologische en sociale veroudering bestudeert. Daarmee is gerontologie in deze tijd van wereldwijde vergrijzing een belangrijke discipline. Bij het ouder worden veranderen lichamelijke, psychologische en sociale behoeften doorlopend. Oudere mensen hebben specifieke problemen, mogelijkheden en behoeften die bij hun levensfase passen. Als we willen streven naar een samenleving die toegankelijk is voor oudere mensen, hebben we kennis van gerontologie nodig.

Landelijk opleidingsprofiel

Begin 2017 publiceerde de Vereniging Hogescholen het landelijk opleidingsprofiel voor de (hbo-) bacheloropleiding Toegepaste Gerontologie, getiteld 'Leefbaarheidsvriendelijke dienstverlening in co-creatie met oudere mensen' (Schoenmakers & Harps-Timmermans, 2017). In dit profiel worden de competenties van de toegepaste gerontoloog en een groei naar een beroepspraktijk geschetst. Hij of zij past kennis over gerontologie toe in de ontwikkeling en realisatie van diensten en/of producten die bijdragen aan de kwaliteit van leven van oudere mensen. Het vakgebied is daarmee erg breed. Een toegepaste gerontoloog kan aan de slag met vragen op het gebied van

zorg, welzijn, wonen, arbeid, bankieren, mobiliteit, ruimtelijke ordening, enzovoorts.

Toegepaste Gerontologie (TG) is een zakelijke opleiding met sociale elementen. Van studenten wordt verwacht dat zij producten en diensten kunnen ontwikkelen en realiseren die aansluiten bij de behoeften en vragen van oudere mensen én die aansluiten bij het takenpakket en de identiteit van de organisatie die de dienst of het product op de markt zet. Het laatste vereist kennis van organisatiekunde, product- en dienstontwikkeling, designprocessen, financiën, enzovoorts. Het eerste vereist kennis over veroudering (gerontologie), maar ook de betrokkenheid van de eindgebruiker bij de ontwikkeling en realisatie van de dienst of het product. Toegepaste gerontologen werken altijd in co-creatie met relevante stakeholders, waarvan de oudere gebruiker doorgaans de belangrijkste is. De kennis die studenten vergaren wordt aangeboden via colleges en opdrachten. Het leren om als toegepaste gerontoloog kennis over gerontologie en dienst- en productontwikkeling toe te passen, vindt plaats door middel van het werken aan projecten in de zogenaamde projectlijn. Hierin werken studenten gedurende hun opleiding aan realistische opdrachten met een gerontologisch relevant onderwerp voor bestaande opdrachtgevers. Studenten leren zo om in co-creatie met de opdrachtgever, de doelgroep, en andere betrokkenen projectmatig te werken aan een concrete opdracht. Binnen het kader van de projecten doen studenten nieuwe kennis en vaardigheden op, in de projectlijn integreren zij kennis en vaardigheden opgedaan in de overige onderwijslijnen.

De SEAL-methode

Voor het leren in projecten hanteert de opleiding de SEAL-methode. Deze methode gaat er vanuit dat leren plaats vindt doordat studenten samenwerken, waardoor nieuwe inzichten

Eric C. Schoenmakers
Anne-mie A.G. Sponselee
Theo J.H. Niessen
Jos Speetjens
 Schoenmakers en Sponselee zijn als docent, onderwijsontwikkelaar en onderzoeker verantwoordelijk voor het invoeren van de SEAL-methodiek binnen de opleiding Toegepaste Gerontologie aan Fontys Hogescholen voor Mens en Gezondheid. Niessen is als onderzoeker vanuit het lectoraat Persoonsgerichte Praktijkvoering en Speetjens als consultant vanuit de dienst Onderwijs en Onderzoek betrokken bij de implementatie van de SEAL-methodiek binnen de opleiding Toegepaste Gerontologie. Reacties op dit artikel naar: e.schoenmakers@fontys.nl

ontstaan. Vanuit deze inzichten worden leervragen gesteld en beantwoord waarbij studenten zich betrokken voelen. De leervragen en antwoorden vragen om actie, om echte oplossingen. Het leerproces binnen de SEAL-methode vindt daarom plaats aan de hand van een project met een specifiek thema ('venijnig vraagstuk'), bij voorkeur vanuit een realistische praktijk (Cornelisse et al., 2015).

Binnen de SEAL-methode kent het leerproces drie fases: exploreren, conceptualiseren en produceren. Tijdens het exploreren verkennen studenten de betekenis van het thema waarmee ze mee de slag gaan, wat er al bekend is over dit thema en wat de leervragen rondom het thema zijn. Dit is een brainstormfase. Bij voorkeur werken verschillende studenten aan verschillende leervragen. In het conceptualiseren zoeken studenten naar informatie die al bekend is over het thema met als doel de leervragen te beantwoorden (theorieën, best practices). De docent helpt op verzoek van de student met het aandragen van ideeën of het verzorgen van workshops. Studenten leggen hun bevindingen aan elkaar voor. Het resultaat van deze fase is een 'Big Idea', een voorstel dat meestal onverwacht en relatief eenvoudig is, maar waar niemand eerder aan gedacht heeft. Tijdens het produceren voeren studenten hun plannen uit. Het 'Big Idea' wordt omgezet in een concreet product, bijvoorbeeld een adviesrapport, ontwerpvoorstel, onderzoek presentatie of dienst. Vanzelfsprekend hoort hier een onderbouwing van het proces en product bij.

Binnen de SEAL-methode staat de student en diens leerproces centraal. Aan de hand van de projecten waaraan de studenten werken, stellen zij zichzelf leervragen waarbij zij zelf op zoek gaan naar de antwoorden. Docenten hebben als rol de kaders in de vorm van toetscriteria te bepalen en studenten - waar nodig - te helpen met het beantwoorden van de leervragen. Docenten dienen hierin terughoudend te zijn om studenten eerst de kans te geven zelfstandig te leren.

Ervaringen met de SEAL-methode

De moeilijkheid van het toepassen van de SEAL-methode zit in het goed uitvoeren van de docentrol. De docent is vooral een coach die studenten moet motiveren in het leerproces. Volgens Deci en Ryan (2008; 2000) kent motivatie drie elementen: het gevoel van competentie, autonomie en verbondenheid. Om gemotiveerde studenten te hebben, dienen deze elemen-

ten aanwezig en in balans te zijn. Competentie betreft het gevoel effectief en doelgericht om te kunnen gaan met situaties (Gagné & Deci, 2005). In evaluaties geven studenten aan dat ze zich na afloop van hun projecten competent voelen, maar dat dit gedurende het project soms anders voelt. Als docent is het daarom zaak studenten te bekrachtigen en gedurende projecten te wijzen op hun competent-zijn, zodat dit gevoel vaker ervaren wordt tijdens het traject. Autonomie betreft het gevoel uit vrije wil te kunnen kiezen om een bepaalde actie uit te voeren (Ryan & Deci, 2000). Het autonomiegevoel wordt door studenten soms als te groot ervaren. Dit ontstaat wanneer zij zich verantwoordelijk en tegelijkertijd onzeker voelen over het project. Docenten dienen, zeker in het begin van de opleiding, nauw betrokken te zijn bij de projecten om tijdig bij te kunnen sturen waardoor studenten het gevoel hebben dat iemand meekijkt. Dit veronderstelt dat studenten doorlopend formatieve feedback horen te krijgen over hun voortgang en functioneren om op die manier onzekerheid tegen te gaan. Verbondenheid betreft het gevoel met anderen verbonden te zijn (Ryan & Deci, 2000). Het gevoel van verbondenheid met het project, de klas, docent en opleiding maakt dat studenten vanuit een veilige omgeving kunnen werken. Een gemis aan verbondenheid zorgt ervoor dat studenten reactief en terughoudend zijn in het zelfstandig oppakken en uitvoeren van projecten. Studenten ervaren direct een grote verbondenheid met elkaar en het project. Verbondenheid met docenten en de opleiding laat wat langer op zich wachten. Investeren in sfeer en relatie tussen studenten en docenten is daarom van groot belang. Een uitnodigende, fysieke leeromgeving waar studenten werken in de aanwezigheid van docenten is daar een middel toe.

Co-creatie in de praktijk

De kracht van de SEAL-methode zit in het leerrendement van studenten. De opleiding werkt nu anderhalf jaar met de SEAL-methode en de eerste ervaringen zijn positief, ondanks de hierboven genoemde moeilijkheden wat betreft de docentrol. Studenten werken aan waardevolle projecten die een goede voorbereiding vormen op hun toekomst als toegepast gerontoloog. Aan de hand van projecten stellen studenten leervragen waardoor zij kennis en vaardigheden opdoen. Soms moeten docenten nog helpen bij het formuleren van de juiste leer-

COLOFON

OnderwijsInnovatie is een uitgave van de Open Universiteit. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

De redactie wordt bijgestaan door een redactieraad, samengesteld uit de volgende personen: prof. dr. Els Boshuizen (vz., Open Universiteit), prof. dr. Paquita Perez Salgado (Open Universiteit), prof. dr. Cees van Vleuten (Universiteit Maastricht), prof. dr. Jan Elen (Katholieke Universiteit Leuven), dr. Ruud Duvekot (Centre for Lifelong Learning Services), Allert de Geus (Docentenbank), dr. Otto Jelsma (ROC ID College), dr. Gerard Straetmans (Cito/Saxion), Luc Vandeput (Katholieke Hogeschool Leuven)

Hoofdreductie

Nathalie Dhondt
T 045 - 576 2256
E onderwijs.innovatie@ou.nl

Bureau redactie

Joni van der Walle
T 045 - 576 2897
E joni.vanderwalle-stijnen@ou.nl

Bladmanagement

Hans Olthof
IDNK Communicatie, Olst
E info@idnk.nl

Teksten

Anja Oskamp, Sijmen van Wijk, Hoger Onderwijs Persbureau, Ferry Haan, Rob Martens, Hans Olthof, Wouter Hustinx, Heidi Croes, Ben Lambrechts, Richard Puyt, Jan Oostdijk, Reinoud Boiten, Ron Pat-El, Arlette Hesselink, Leontien van Wely, Linda Eijkelhof, Marloes Lap, Saskia Verkleij, Petra Siemonsma, John Verhoef, Annemiek Grootendorst, Korrie Melis, Mieke Kleppe, Marloes Hülsken, Eric Schoenmakers, Anne-mie Sponselee, Theo Niessen, Jos Speetjens

Copyright HOP-kopij

Hoger Onderwijs Persbureau, Amsterdam

Grafisch ontwerp en beeldredactie

Janine Cranshof, Team Visuele Communicatie, Open Universiteit

Drukwerk

TOB Media

Advertenties

T 045 - 576 2256
E onderwijs.innovatie@ou.nl

Adres hoofdvestiging

Open Universiteit
Valkenburgerweg 177, 6419 AT Heerlen
T 045 - 576 2888
www.onderwijsinnovatie.nl

Geïnteresseerden in onderwijsinnovaties kunnen een gratis abonnement aanvragen via de website www.onderwijsinnovatie.nl. Abonnees worden verzocht via deze website hun (adres)gegevens actueel te houden, of het abonnement op te zeggen. Ook extra exemplaren en/of oude nummers kunnen via de website besteld worden. Persberichten, nieuws en artikelen kunnen gestuurd worden naar: onderwijs.innovatie@ou.nl of naar info@idnk.nl.

Het volgende nummer van OnderwijsInnovatie verschijnt op 18 maart 2018. De deadline is 19 januari 2018. Bijdragen mailen naar: onderwijs.innovatie@ou.nl of info@idnk.nl.

© Copyright Open Universiteit
Overname van (delen van) artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie. Voor overname van illustraties en foto's is ook toestemming vereist. Meer informatie: onderwijs.innovatie@ou.nl

Rising Star Early Career Faculty Award

Vorige maand werd bekend dat Eric Schoenmakers, een van de auteurs van dit artikel, de 'Rising Star Early Career Faculty Award 2017' heeft gewonnen. Deze award wordt jaarlijks uitgereikt aan een persoon die ondanks een beperkt aantal dienstjaren al veel heeft betekend voor de ontwikkeling van gerontologisch onderwijs. De uitreiking vindt plaats in maart 2018 tijdens het congres van de Association for Gerontology in Higher Education (AGHE). Schoenmakers krijgt de prijs vanwege zijn bijdrage aan de ontwikkeling van het beroep van (toegepast) gerontoloog. Het opleidingsprofiel 'Leeftijdsvriendelijke dienstverlening in co-creatie met oudere mensen' wordt internationaal beschouwd als een grote stap richting een eigen professionele identiteit voor de gerontoloog. Voor de in dit artikel beschreven SEAL-methode bestaat internationaal grote belangstelling.

vragen. Uit toetsing blijkt dat studenten het gewenste niveau behalen.

Een voorbeeldproject uit het eerste leerjaar betreft een samenwerking met een welzijnsorganisatie als opdrachtgever. In samenwerking met deze organisatie gaan studenten de wijk in om rondom een vraag van de opdrachtgever informatie op te halen bij de diverse stakeholders, in het bijzonder de oudere wijkbewoner. Studenten komen in co-creatie met de diverse stakeholders tot een voorstel voor een nieuwe of verbeterde dienst (of product). Vervolgens brengen zij advies uit aan een organisatie die actief is in de wijk. Dit kan de opdrachtgever zijn, maar als dat beter past, ook een andere organisatie. Hierbij hebben de studenten aandacht voor de identiteit en mogelijkheden van de organisatie. Een dienst of product moet passen en haalbaar zijn voor de organisatie omdat de realisatie ervan niet zal plaatsvinden. Gaandeweg dit project stellen en beantwoorden studenten leervragen over de inrichting van wijken, de wijkprofessional, adviesvaardigheden, onderzoeksvaardigheden, enzovoorts. Studenten leren op deze manier vanuit een intrinsieke motivatie om het project tot een goed einde te brengen, waardoor het leerrendement groter is. De TG-opleiding leidt professionals op die in co-creatie leeftijdsvriendelijke diensten en producten ontwikkelen en realiseren om de kwaliteit van leven van oudere

mensen te behouden of te verbeteren. Dit is zelden gemakkelijk omdat ouderen vaak specifieke vragen, problemen en behoeften hebben én omdat de samenleving (nog) niet voldoende is ingericht om hiermee om te gaan. De SEAL-methodiek biedt de TG-opleiding goede handvatten studenten om te leren gaan met dit soort 'venijnige vraagstukken' en hen te laten leren vanuit intrinsieke motivatie. Voorwaarde is dat docenten de competentie, autonomie en verbondenheid van studenten op een juiste manier stimuleren.

Referenties

- Cornelisse, A., Ruyters, M., & Speetjens, J. (2015). *SEAL: Social Engaged Action Learning*. Retrieved from Eindhoven: <https://fhict.instructure.com/eportfolios/3/entries/682/files/fauX-cyQhGRO2pnaOvQxtkbvQlrs4FL30B1gMdaYt>.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 182.
- Gagné, M., & Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26(4), 331-362.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, 55(1), 68.
- Schoenmakers, E. C., & Harps-Timmermans, A. (2017). *Leeftijdsvriendelijke dienstverlening in co-creatie met oudere mensen*. Eindhoven/Zwolle: Fontys Hogescholen/Windesheim Hogeschool.